

A photograph showing two hands holding a piece of adhesive tape horizontally. The hands are positioned at the ends of the tape, with fingers slightly curled. The tape is a light beige color with a white rectangular patch in the center. The background is plain white.

Chronisch pleisters plakken

Door: Janny Groen

Voormalig jeugdzorgwerker Sharon Stellaard promoveerde in maart 2023 aan de Vrije Universiteit Amsterdam. In haar proefschrift *Boemerangbeleid* toont ze aan dat beleidsmakers op het terrein van de jeugdzorg en het passend onderwijs al ruim een halve eeuw steeds weer in dezelfde gedachtenfuik duiken. Echt leren van eerder gemaakte fouten, doen ze niet.

‘Fuck, daar gaan ze weer’, dacht Sharon Stellaard in mei 2022 toen ze de Kamerbrief over hervormingen van de jeugdzorg onder ogen kreeg. Staatssecretaris Van Ooijen (VWS) en minister Weerwind (rechtsbescherming) stippen in de brief de onmacht aan van eerdere corrigerende maatregelen van jeugdzorgbeleid. ‘Al met al is de belofte van de decentralisatie – passende hulp, dichtbij huis, gezinsbreed, efficiënter en met minder kosten – onvoldoende waargemaakt. Er wordt meer geld dan ooit aan jeugdzorg besteed. Dat is voor de toekomst niet houdbaar, het moet anders en het moet beter’, schrijven de bewindslieden. Klinkt mooi, vindt Stellaard, maar vervolgens

gaan ze terug naar af, zoals alle beleidsmakers op het terrein van jeugdzorg en passend onderwijs de afgelopen decennia hebben gedaan.

Steeds hetzelfde liedje

Een jaar later, eind maart 2023, komen de frustraties bij haar opnieuw bovendrijven, als ze de Kamerbrief van Onderwijsminister Dennis Wiersma leest. Vertellend over haar primaire reactie op de brief – Stellaard was eerder die maand gepromoveerd aan de Vrije Universiteit Amsterdam met haar proefschrift *Boemerangbeleid* – vormt ze met haar handen een minuscuul cirkeltje. Om de beperkte visie op noodzakelijke beleidshervormingen te visualiseren. Wiersma lijkt het roer drastisch om te gooien, onorthodoxe maatregelen aan te kondigen. Maar hij stelt in wezen hetzelfde voor als alle andere bewindspersonen vanaf het midden van de jaren zeventig. Ze wilden allemaal het regulier onderwijs zodanig inrichten dat kinderen met speciale onderwijsbehoeften binnen dat systeem de juiste hulp kunnen krijgen. Uiteindelijk stapt ook hij weer de vicieuze beleidskring in.’

In haar proefschrift legt ze pijnlijk de tragiek bloot van ruim vijftig jaar falend overheidsbeleid voor de jeugdzorg en het passend onderwijs in Nederland. ‘Verbijsterend, onthutsend, ontluisterend’ kwalificeren diverse media haar bevindingen. En allerlei vergelijkingen schieten voorbij: chronisch pleisters plakken, rondrijdende circussen, duiken in dezelfde gedachtenfuik, steeds weer hetzelfde gesprek voeren. Er wordt gerefereerd aan *Groundhog Day*, een komedie uit 1993. In die film wordt een chagrijnige weerman (Bill Murray) elke morgen wakker om precies dezelfde dag steeds weer opnieuw te beleven.

Ontroerende reacties

Hoe wordt in het veld van de jeugdzorg en het onderwijs gereageerd op het proefschrift? Stellaard: ‘Heel verschillend. Veel bestuurders lijken de patronen die ik blootleg ongemakkelijk te vinden, deprimerend, maar sommige toonden toch ook wel belangstelling. Zo ben ik uitgenodigd door drie betrokken ministeries, Onderwijs, VWS en Justitie, en twee inspecties, Justitie

en Gezondheidszorg en Jeugd. Van professionals in het onderwijs en de jeugdzorg krijg ik ook ontroerende reacties. Die van herkenning. Van: “gelukkig ben ik niet gek”. Die mensen snakken naar een totaal andere aanpak. Die zien ook dat de boel voortdurend vastloopt.’

Die mensen snakken naar een andere aanpak

Introspectief ontbrak

Stellaard, die zelf in de jeugdzorg heeft gewerkt, verliet die praktijk uit frustratie. Ze was gedreven, was die branche ingestapt ‘om kinderen die in de shit zitten te kunnen helpen’. Ze werkte onder andere in de crisisopvang en met dreigende schooluitvallers. ‘Die kwamen na school bij ons. We gingen met hen aan de slag, voerden persoonlijke gesprekken, ze kregen huiswerkbegeleiding. Weet je, ik heb een goed geheugen. Ben iemand die snel patronen ziet. Ik zag dat problemen, los van de context, steeds weer van dezelfde kant werden aangevlogen. Introspectie ontbrak. Zo blijf je stuiten op schrijnende gevallen, blijf je bezig individuen na school op te lappen, blijf je pleisters plakken. Hervormingen werden aangekondigd en doorgevoerd, maar al snel traden weer verkrampingen op in het systeem. Ik wilde weten waarom er niets veranderde, waarom telkens dezelfde knelpunten opspelen en ben dat gaan onderzoeken.’

Grond voor subsidie

Ze klapt haar laptop open en laat beelden zien van een van haar PowerPoint-presentaties. Ze gaat terug naar de leerplichtwet van 1901. Daarvoor ging al ongeveer 95 procent van de kinderen naar school. ‘Door de leerplichtwet kwamen daar kinderen bij die voorheen niet of onregelmatig naar school gingen. Dat waren vooral kinderen van ouders die in armoede

leefden. Al direct na de invoering van die wet pleitten leerkrachten voor buitengewoon onderwijs. Toen vooral voor zwakzinnige kinderen. In 1920 kwam daar wettelijke erkenning voor en daarmee een grond voor subsidie. Vanaf dat moment werd het buitengewoon onderwijs tot het begin van de jaren zeventig steeds verder uitgebreid.’

Rennen en vooruitkijken

Sinds halverwege de jaren zeventig wordt aan die tweedeling voortdurend gesleuteld. Maar de discussie over het stelsel verstomd niet, omdat hervormingen steeds weer nieuwe problemen met zich meebrengen. Stellaard: ‘Tot en met de dag van vandaag zijn we bezig het onderwijssysteem zodanig in te richten dat kinderen het regulier onderwijs niet per se hoeven te passen. Wat ik zag in mijn onderzoek is dat sprake is van een actie-reactie-beleid. Daar zijn we nog steeds mee bezig, getuige de Kamerbrieven van Van Ooijen en Wiersma.’

‘Repetierend patroon’ staat er boven de volgende slide die ze laat zien. Ze hopt van Interimwet ISOVSO (1985), naar Weer Samen naar School (1990), naar Wet op de expertisecentra (2003), naar Wet passend Onderwijs (2014). De teksten in de Memorie van Toelichting uit de getoonde jaren, wijken niet erg van elkaar af. De sheet ‘Reactief patroon’ is op dezelfde manier

opgebouwd. Stellaard: ‘Het is steeds rennen, vooruitkijken, inzoomen. Nooit stilstaan, terugkijken, uitzoomen.’ Zuchtend: ‘Ik ben niet de eerste die op deze herhalingen wijst. Luc Stevens, emeritus hoogleraar orthopedagogiek, riep dit al in de jaren tachtig. Van hem is de uitspraak: “Het vocabulaire verandert, de grammatica blijft gelijk”. Overigens ben ik wel de eerste die dit met tekstuele patronen aantoot.’

Kinderen moeten binnen het systeem passen

Dezelfde kerndoelen

Het onderwijs waarin wordt uitgegaan van de autonomie van het kind en wat hij/zij zelf wil leren, lijkt te breken met het taaie systeem. De interesse voor dit soort onderwijs lijkt te groeien. Is dat geen positieve stip aan de horizon?

Sharon Stellaard

Stellaard: 'Ze proberen het tenminste. Maar vernieuwende scholen hebben het moeilijk, want ze worden wel langs dezelfde lat gelegd als het reguliere onderwijs, terwijl ze daar op onderdelen juist beredeneerd van afwijken. Ze moeten dezelfde kerndoelen halen, krijgen dezelfde inspectie, die vaststelt of zo'n school goed, niet goed of zwak presteert. Vernieuwingscholen krijgen dus al snel geen goede beoordeling. Vaak zelfs zwak of zeer zwak. Vervolgens zie je dat ouders hun kinderen daar niet meer willen plaatsen. Vernieuwers hebben onmatig veel energie nodig en een hele lange adem.'

Politiek gaat niet hakken in een 100 jaar oud systeem

Besef dat het anders moet

'De politiek heeft de sleutel tot verandering in handen. Maar politici zijn van nature risicomijdend. Die gaan niet hakken in een systeem dat ruim 100 jaar gerijpt is. Ik hoop dat mijn bevindingen wind meegeven aan echte vernieuwers. Dat bij de politiek en in de samenleving het besef groeit dat het anders moet. Ik kwam laatst in een boek over de jeugdzorg een citaat tegen van de zwarte Amerikaanse schrijver James Baldwin. Not everything that is faced can be changed, but nothing can be changed until it is faced. Baldwin slaat de spijker op zijn kop. Prioriteit voor mij is bewustwording vergroten. Ik geef lezingen, ga naar congressen, zoek contact met Kamerleden, met mensen uit de jeugdzorg, het onderwijs. Eerst moet het besef doordringen dat we met z'n allen de verkeerde kant op rennen. Dan pas kunnen we aan echte oplossingen gaan werken.'

Meer informatie

In maart 2023 promoveerde Sharon Stellaard aan de Vrije Universiteit Amsterdam op haar proefschrift Boemerangbeleid: Over aanhoudende tragiek in passend onderwijs en jeugdzorg. Op haar website tref je meer informatie over het boek en ook een podcast en film die naar aanleiding van haar onderzoek gemaakt is.

